

Український інститут національної пам'яті
Інформаційні матеріали до Дня Державного Прапора та
Дня незалежності України – 2025

Вступ

Ключові тези та повідомлення

Про День Державного Прапора України

Незалежність України – маяк свободи

Етапи боротьби за незалежність у XX–XXI століттях

Як РФ намагалася знищити незалежність України?

Вступ

На вшанування багатовікової історії українського державотворення, державної символіки незалежної України та з метою виховання поваги громадян до державних символів Указом Президента України у 2004 році встановлено День Державного Прапора України, який відзначається щорічно 23 серпня. Наш стяг є одним із державних символів країни, відбиває національні традиції, ідентифікуючи певну територію.

Наступного дня, 24 серпня, Україна відзначає День Незалежності, найбільше державне свято. Воно встановлене на честь виняткової історичної події – ухвалення у 1991 році Верховною Радою Української РСР Акта проголошення незалежності України.

Для українців свобода і гідність завжди були основоположними цінностями. Вони спонукали до боротьби за незалежність. У XX столітті наш народ декілька разів здобував державність. Тому правильно вважати, що 24 серпня 1991 року Україна відновила незалежність. Важливим кроком до повернення історичної справедливості стало прийняття 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України. Тоді Верховна Рада УРСР підтримала прагнення народу ліквідувати політичну й економічну залежність від московського центру і розбудовувати самостійну державу, відроджувати національну культуру, історичну пам'ять.

Акт про державну незалежність 24 серпня 1991 року спирався на Декларацію про суверенітет, ухвалену 16 липня 1990-го. А результати Всеукраїнського референдуму, що відбувся 1 грудня 1991 року, стали найпереконливішим підтвердженням волі народу.

Постання суверенної України відіграло вирішальну роль у розпаді СРСР, остаточному руйнуванні комуністичної тоталітарної системи імперського типу. Це стало початком нового етапу розвитку демократичної сучасної Української держави.

Незалежність України – запорука вільного розвитку держав і народів Європи і головна перешкода для російського імперіалізму, який намагається політично, економічно та духовно поглинути Україну. Нині в умовах агресії з боку Росії ми продовжуємо боротьбу за власну свободу та незалежність.

Ключові тези та повідомлення

Державний Прапор України – це стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів, із співвідношенням ширини до довжини 2:3. Державний Прапор є символом нашої країни, втіленням національної єдності, честі та гідності, традицій державотворення, історії та сьогодення.

4 вересня 1991 року національний синьо-жовтий прапор замайорів над Верховною Радою України. 28 січня 1992 року Державний Прапор України затверджений Верховною Радою України.

24 серпня 1991 року Україна відновила державну незалежність, що стало вінцем тривалого шляху Українського народу до свободи. Наша незалежність оплачена дорогою ціною – великою кількістю життів тих, хто боровся за ідею вільної України зі зброєю у руках і без неї, незліченною кількістю років втраченої свободи тих, хто сидів за неї у таборах та в'язницях.

Мільйони українців споконвічно мріяли про власну суверенну державу й творили, і зберігали все те, що зараз є надбанням української культури.

Проголошення незалежності України у 1991 року відіграло вирішальну роль у розвалі СРСР й остаточній ліквідації комуністичної тоталітарної імперії.

Сьогодні незалежність України – запорука вільного розвитку держав і народів Європи. Вона є головною перешкодою для російського імперіалізму, який намагається політично, економічно та духовно поглинути Україну і розділити Європу на сфери впливу.

Прагнення до свободи і чутливість до несправедливості – визначальні риси українців. Це давало нам насагу і сили залишатися собою в часи бездержавності. Здобуття незалежності для творення власного майбутнього – найвищий вияв свободи нашого народу.

Розпад СРСР у 1991 році став шоком для частини російських еліт та російських обивателів, що продовжували марити імперською величчю. Їхньою мрією і сьогодні є відновлення імперії. А без України Росія не може нею бути. Тому

поглинання України, її матеріальних та людських ресурсів – одна з ключових передумов розгортання російського імперського проєкту.

Вільна українська держава, активне й відповідальне громадянське суспільство та потужні збройні сили – це той фундамент, що захищає права людини та гарантує всім українцям гідне майбутнє.

Про День Державного Прапора України

Витоки кольорів нашого Державного Прапора сягають доби Руського королівства, коли синя та жовті барви позначали державу короля Данила у XIII столітті. Одна з перших згадок про поєднання синьої і жовтої барв на «гербових прапорах» українських земель датується початком XV століття. У Грюнвальдській битві 1410 року воїни з Львівської землі йшли у бій під синім прапором із жовтим левом, який спинається на скелю. У XV столітті вже у Польському королівстві гербом Руського воєводства (Львівська, Галицька та інші землі) продовжував залишатися лев. Цікаво, що форми цього геральдичного знака могли бути різними – лев був і в короні, і без, зі скелею й ні. Проте кольори були однакові: поле щита – синє, а лев і скеля – золоті. Після 1772 року частину західноукраїнських земель було приєднано до Австрійської імперії. Давній знак із левом тимчасово вийшов з ужитку.

1848 рік. У Європі триває Весна народів – підйом демократичних і визвольних рухів. Тоді й відродився історичний символ Руського королівства – лев. Разом із жовтим та синім кольорами він став національним знаком українців Галичини. У ті часи стихійно і масово почали утворюватися місцеві військові загони. Вони потребували прапорів. Однак швидко виготовити їх не могли, тож просили Головну Руську Раду, аби та допомогла «штандар руский зо Львова спровадити». Так замість зображення лева стали поширюватися простіші у виготовленні полотнища «в руських барвах» із двох рівновеликих синьої та жовтої смуг.

На початку XX століття, після падіння царату в Російській імперії та на тлі національно-визвольного руху, такий стяг поширився всією Україною. Під синьо-жовтими прапорами проходили багатотисячні мітинги. Під ними вирушали на фронт. Офіційно цей стяг в Українській Народній Республіці затвердили 27 січня 1918 року в Тимчасовому законі про флот. Після окупації України більшовиками за синьо-жовтий карали. Попри це, питомо українські кольори лишалися нашим символом. Важливі події українського державотворення, боротьби за свободу, акції протесту та непокори відбувалися під національним стягом.

4 вересня 1991 року, вже після відновлення незалежності України, національний синьо-жовтий прапор піднято над Верховною Радою.

Незалежність України – маяк свободи. Відновлення незалежності України у 1991 році призвело до розвалу тюрми народів Радянського союзу. Впродовж усіх трьох десятиліть незалежності Україна залишалася, попри всі труднощі і негаразди, прикладом життєздатності демократичних інститутів на пострадянському просторі, альтернативою авторитаризму і диктатурі, що утвердився у більшості пострадянських держав. Сьогодні перемога України у війні із Росією відкриє шлях до свободи і демократичного розвитку народам Російської федерації, а також зміцнить демократичні устрої Європи і світу.

У 1991-му Україна виборола право на самостійність, але з того часу їй доводиться відстоювати і втілювати незалежність на практиці. Після проголошення історичного Акта ми ще тривалий час чинили опір спробам накинати нам нове ярмо під вивісками СНД, Євразійський та Митний союзи, боролися за створення власної армії і флоту, відстоювали наш український Крим та Севастополь.

Москва постійно випробовувала нашу незалежність на міцність. Коли ж прийшло усвідомлення, що “гібридні” методи боротьби безсилі, Путін зважився на повномасштабну війну.

Незалежність – як повітря. Його не помічаєш, але без нього не можеш жити. Росія тимчасово окупувала до 20% української території, “перекривши кисень” її мешканцям.

На загарбані землі імперія принесла старі практики нищення українства: випалену землю і мародерство, фільтраційні та концентраційні табори, позбавлення власності і депортації, вбивства і катування, русифікацію та деукраїнізацію, фейкові референдуми і цинічну пропаганду.

Шлях становлення незалежності ми маємо пройти до кінця, завершити розпочате в 1991-му. Мусимо остаточно визволити всі окуповані території та зруйнувати імперію – тюрму народів.

Ми прагнемо такого ж мирного сусідства з невеликими національними і демократичними країнами на сході, яке вже маємо на заході. Тільки тоді Україна і вся Європа почуватимуться в безпеці.

Нескорена незалежна Україна – маяк свободи для поневолених народів Росії, новий імпульс для європейського духу єднання і солідарності.

Етапи боротьби за незалежність у XX–XXI століттях

Проголошення незалежності – свідчення того, що українське державотворення не припинялося в XX столітті.

Уперше в XX столітті Україна проголосила незалежність 22 січня 1918 року IV Універсалом Української Центральної Ради. Держава проіснувала 3

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 1999/8.1-06-25 від 18.08.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

роки. Це був час безперервної боротьби за її збереження. Вже тоді Україна мала всі ознаки держави: територію, окреслену кордонами, герб, військо, грошову систему, мову, налагоджені дипломатичні відносини з іншими державами.

Через рік – 22 січня 1919 року – відбулася не менш вагома подія – **об'єднання Української Народної Республіки (УНР) і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР)** в одну державу. Ця злука продемонструвала можливість цивілізованого демократичного збирання територій в єдину суверенну державу.

Через низку причин, як зовнішніх (війна на кілька фронтів), так і внутрішніх (неготовність політичної еліти), незалежність тієї соборної держави була нетривалою. Проте сам факт її існування відіграв вирішальну роль у подальшому розвитку українського визвольного руху. Його учасники наступні десятиліття боролися зі зброєю в руках чи ненасильницькими методами за відродження Української самостійної соборної держави.

Знову українська держава постала 15 березня 1939 року. Коли **проголошували незалежність Карпатської України**, з трибуни Сойму звучали такі слова:

“Наша Земля стає вільною, незалежною та проголошує перед цілим світом, що вона була, є й хоче бути українська. І коли б навіть нашій молодій Державі не суджено було довго жити, то наш Край залишиться вже назавжди український, бо нема такої сили, яка могла б знищити душу, сильну волю нашого українського народу”.

Державу довелося відстоювати у боротьбі із союзником німецьких нацистів – авторитарною Угорщиною. У 1939 році українці на Закарпатті першими у міжвоєнній Європі зі зброєю в руках стали на захист своєї свободи проти союзників Німеччини. Історія Карпатської України стала однією зі сторінок боротьби українців за встановлення української державності.

30 червня 1941 року у Львові Організація українських націоналістів (ОУН(б)) проголосила Акт відновлення Української Держави. Цей процес охопив всю територію західних областей, Житомирську та західні райони Київської області, де представники ОУН (похідні групи) проголошували Акт на велелюдних зборах. У відповідь нацисти масово арештовують українських патріотів. Зважаючи на це, ОУН переходить у підпілля і розпочинає антинацистський рух опору, а вже в кінці 1942 року створюється Українська повстанська армія.

Ще десять років після поразки Третього Райху і закінчення Другої світової війни УПА виборювала незалежність України у протистоянні з комуністичним тоталітарним режимом.

Наміри мати власну державу роками визрівали у творчості шістдесятників, у правозахисному й дисидентському рухах, у прагненнях мільйонів українців. А вже наприкінці 1980-х – початку 1990-х років стрімко розвивався **масовий національно-демократичний рух**, на який суттєво вплинула, зокрема, аварія на Чорнобильській АЕС. Трагедія стала чинником активізації національного руху та відцентрових бажань політичних сил.

В умовах політичних реформ у СРСР – лібералізації суспільного життя – у березні 1990 року відбулися вибори до Верховної Ради УРСР і місцевих рад. Значного успіху на цих виборах досяг Демократичний блок. Опозиційним до комуністичного керівництва силам вдалося провести своїх представників і до місцевих рад. Таким чином, за підсумками виборів 1990 року Україна вперше отримала бодай частково демократично обраний парламент і місцеві ради. Ідея незалежності України зазвучала в стінах законодавчого органу на повний голос. **16 липня 1990 року її оформлено в перший законодавчий акт – Декларацію про державний суверенітет України.**

Спроба у Москві 19 серпня 1991 року “оновити” Радянський Союз у сталінських традиціях стала поштовхом до розгортання національно-демократичного руху за незалежність у більшості республік СРСР. Українці збиралися на масові мітинги з вимогою виходу зі складу СРСР.

24 серпня 1991 року на позачерговому засіданні Верховна Рада УРСР ухвалила **Акт проголошення незалежності України**, зазначивши в ньому, що продовжується тисячолітня традиція державотворення в Україні, яка має право на самовизначення, передбачене Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами.

1 грудня 1991 року на Всеукраїнському референдумі українці підтвердили прагнення жити в незалежній державі, зробивши її незворотнім фактом історії. 90,32 % виборців ствердно відповіли на питання в бюлетені “Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?” У Криму ідею незалежності України підтримали 54,19 % виборців, у Донецькій області – 83,90 % і 83,86 % – у Луганській. Референдум засвідчив, що джерелом української державності є воля народу, він став запобіжником щодо спроб реанімації СРСР у формі Договору про Союз суверенних держав.

Сьогодні в умовах Війни за Незалежність ми гідно даємо відсіч та знову відстоюємо власну свободу та незалежність, а також мир у Європі. Незалежність України – маяк свободи Європи.

Як РФ намагалася знищити незалежність України?

Великоросійський реваншизм почав агресивно самостверджуватися в 2000 році з приходом на посаду президента РФ Владіміра Путіна. Саме він назвав розпад СРСР найбільшою катастрофою ХХ століття, а відповідальність за це поклав на демократичний світ, який, на його переконання, підірвав радянську економіку.

Понад два десятиліття, що передували широкомасштабному вторгненню в Україну, Росія організовувала та втілювала різні провокації, економічні та інформаційні війни. Протиріччя між Україною та Росією за Крим розпочалися в 1992 році. Тоді РФ всіляко перешкоджала остаточному переходу Чорноморського флоту під контроль України. Звинувативши Україну в присвоєнні флоту, РФ розпочала процес відокремлення Криму від нашої держави, вдаючись, зокрема, до провокацій та антиукраїнських інформаційних кампаній. Лише після того, як в 1994 році Україна ввела в Крим підрозділи Національної гвардії України та прикордонні війська, ситуація стабілізувалася.

Восени 2003 року вона розпочала будівництво греблі до українського острова Тузла в Керченській протоці. Це була спроба зазіхання на українську територію. Україна зробила все можливе, аби захистити свою територіальну цілісність. Тоді до війни не дійшло: після телефонної розмови Леоніда Кучми із Владіміром Путіним Росія зупинила будівництво. Але це стало “репетицією” до захоплення Криму в 2014 році.

Новий виток ескалації російсько-українських відносин спровокували вибори Президента України 2004 року, які завершилися масовими протестами, що увійшли в історію під назвою Помаранчева революція. Кремль тоді зробив спробу розколоти Україну через так званий Всеукраїнський з'їзд депутатів Верховної ради АР Крим, місцевих рад усіх рівнів у Сєверодонецьку (Луганська область). Однак СБУ запобігла поглибленню сепаратистських процесів.

Тоді розпочався економічний тиск на нашу державу, передусім шантаж припиненням постачання газу. Під повний або частковий контроль російського капіталу потрапили галузі зв'язку і телекомунікації, частина банківського сектору тощо. Одночасно розгорталася й інформаційна війна, спрямована на поглиблення розколу в українському суспільстві та посилення недовіри до демократичної влади.

Російська експансія активізувалася в 2010 році після приходу до влади Віктора Януковича. 21 квітня 2010 року він і тодішній президент РФ Дмитрій Медведєв підписали так звані Харківські угоди, якими продовжили термін перебування російського флоту в Україні. Це мало стати стартом спецоперації зі встановлення повного контролю над Україною. Спецслужби РФ активізували агентурні мережі в Україні. На українську аудиторію транслювалися міфи про єдність народів і про переваги приєднання України до Росії.

Нині Путін активно експлуатує основні міфологеми часів холодної війни. Агресивне протистояння із Заходом подається як відновлення геополітичної величі Росії. Стрижнем путінської моделі є культ лідера і його монополія на владу. Це забезпечується численними силовими органами та репресивно-каральним апаратом, ручними засобами масової (дез)інформації. Вони разом із войовничою пропагандою сприяли встановленню повного контролю над політичним життям в Росії, виборчими процесами, економікою, обмеженню прав регіонів і народів, прав громадян на свободу думки та мирні протести.

Канали поширення пропаганди не обмежуються медіа. Підключили також кінематограф, шоу-бізнес, книговидавництва – практично весь культурний простір працює на демонстрацію російсько-української спільності або вторинності України. Всі “рупори” пропагують “обраність” росіян, їх унікальність як «старших братів» у рамках ідеологічної концепції «русского міра». Саме вона легітимізувала право росіян втручатися у справи сусідніх держав, зокрема України, через буцімто «нерозривну єдність» з Москвою, спільну історію, російську мову, культуру та православну віру.

РФ розгортає свій імперський проєкт. Його ключовою передумовою є поглинання України, наших матеріальних та людських ресурсів. Крім того, Путіним керує страх перед європейською Україною. Переваги та успіхи демократії в Україні стануть антитезою путінській Росії, покажуть громадянам Росії безвихідь, в яку їх загнав державний олігархат. Євроатлантичний вибір України, її курс на європейську інтеграцію є викликом особисто для Путіна, оскільки може розвіяти вибудований ним образ успішного президента Росії.

А ще Путіну потрібна українська історія. Спадщина середньовічної Русі, центром якої був Київ, і землі сучасної України є вагомими елементами російського імперського міфу. Саме тому Путін прагне забрати в українців право на власне минуле і власну ідентичність.

Над матеріалами працювали співробітниці Українського інституту національної пам'яті Ганна Байкеніч та Олена Охрімчук.

